

УДК 336.012.23

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-6-22>**Панасюк О.В.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту та економічного аналізу
Університету державної фіскальної служби України***Мазанович І.С.***студентка
ННІ обліку, аналізу та аудиту
Університету державної фіскальної служби України***Panasiuk Olga***Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Audit and Economic Analysis
University of the State Fiscal Service of Ukraine***Mazanovych Iryna***Student
Institute of Accounting, Analysis and Auditing
University of the State Fiscal Service of Ukraine*

УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ОПТИМІЗАЦІЯ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ

IMPROVEMENT OF ANALYSIS OF CASH FLOWS OF THE ENTERPRISE AND THEIR OPTIMIZATION IN THE MANAGEMENT PROCESS

АНОТАЦІЯ

В умовах сьогодення неможливо уявити діяльність підприємства без розрахунків за допомогою грошових коштів. В сучасних умовах фінансово-господарської діяльності підприємства можуть мати хороші перспективи подальшого розвитку, якщо належним чином контролюють постійний рух грошових потоків. Саме від ефективності управління грошовими потоками на підприємстві залежить перспектива досягнення поточних фінансових цілей, що забезпечить платоспроможність, фінансову стійкість та рівновагу. Стаття присвячена актуальній проблемі узгодження визначення сутності, класифікації, аналізу та оптимізації грошових потоків у процесі управління на підприємстві. Фінансова теорія й практика сьогодення свідчать про відсутність єдиного підходу до визначення економічної сутності поняття «грошовий потік підприємства» у зарубіжній та вітчизняній науці, оскільки досі триває дискусія серед науковців та практиків щодо розуміння економічної природи цього терміна.

Ключові слова: грошові потоки, грошові кошти, класифікація, оптимізація, платіжний календар, управління грошовими потоками.

АННОТАЦИЯ

В современных условиях невозможно представить деятельность предприятия без расчетов с помощью денежных средств. В современных условиях финансово-хозяйственной деятельности предприятия могут иметь хорошие перспективы дальнейшего развития, если должным образом контролируют постоянное движение денежных потоков. Именно от эффективности управления денежными потоками на предприятии зависит перспектива достижения текущих финансовых целей, что обеспечит платежеспособность, финансовую устойчивость и равновесие. Статья посвящена актуальной проблеме согласования определения сущности, классификации, анализа и оптимизации денежных потоков в процессе управления на предприятии. Финансовая теория и практика современности свидетельствуют об отсутствии единого подхода к определению экономической сущности понятия «денежный поток предприятия» в зарубежной и отечественной науке, поскольку до сих пор продолжается дискуссия среди

ученых и практиков касательно понимания экономической природы этого термина.

Ключевые слова: денежные потоки, денежные средства, классификация, оптимизация, платежный календар, управление денежными потоками.

ANNOTATION

In today's conditions it is impossible to imagine the activities of the enterprise without payments with cash. In today's financial and economic conditions, enterprises can have good prospects for further development if they properly control the constant flow of cash flows. By its nature, cash is the initial and final stage of the cycle of economic resources, the speed of cash flow is determined by the efficiency of the enterprise. One of the key factors in the formation of the value of the enterprise is cash flow, the greater the amount of cash flow generated in the future by the assets of the enterprise, the greater will be its current market value. The solvency of the enterprise is determined by the amount of money available to the enterprise, which performs one of the most important characteristics of the financial position of the enterprise. Cash flows play an important role for the financial activities of the enterprise, they are the basis of self-financing of the enterprise, and their effective management allows the economy to ensure its economic activity through internal sources of financing. The prospect of achieving current financial goals depends on the efficiency of cash flow management at the enterprise, which in turn will ensure solvency, financial stability and balance. This article is devoted to the topical issue of harmonizing the definition, classification, analysis and optimization of cash flows in the management process at the enterprise. Today's financial theory and practice show that there is no single approach to defining the economic essence of "cash flow of the enterprise" in foreign and domestic science still does not exist, because to this day there is a debate among scholars and practitioners to understand the economic nature of this definition. Recommendations and proposals for improving the theoretical foundations of cash flows and their optimization in the process of enterprise management have been developed. The obtained practical values can be used in the activities of the enterprise to optimize cash flows in order to improve the efficiency of their management.

Key words: cash flows, cash, classification, optimization, payment calendar, cash flow management.

Постановка проблеми. З огляду на те, що поняття «грошові потоки» так і не закріплено на законодавчому рівні, під час його дослідження, можна сутність та класифікаційні ознаки трактувати з різних боків. Дослідження питань управління грошовими потоками є першочерговим та актуальним, оскільки економічне зростання фінансово-господарської діяльності базується на підтримці його фінансової рівноваги та забезпеченні максимізації основного цільового показника, а саме вартості підприємства, головним чинником формування якої є грошові потоки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню сутності грошових потоків, теоретико-методичним підходам до їх планування та контролю присвячено праці таких науковців, як Г. Азаренков, І. Андрущенко, Н. Аванесов, О. Гайдаєнко, Т. Головка, Є. Виноградова, О. Єрмошкіна, Т. Завора, А. Іващенко, Л. Івченко, Т. Касьяненко, О. Кисельова, В. Ковальов, Н. Ковальчук, Г. Кошельок, І. Крюкова, Л. Крючко, А. Лебедева.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення сутності грошових потоків та управління ними на підприємстві, а також шляхів їх оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств великою проблемою є нестача грошових коштів для виконання поточних зобов'язань. Це може відбуватися через недостатню кількість залучених грошових коштів, а також їх нераціональне використання. Важливою основою будь-якого підприємства є грошові потоки, тому це спонукає більшість науковців продовжувати дослідження стосовно питань сутності грошових потоків, насамперед процесу ефективного управління ними.

Як справедливо зазначають Ф. Фабозці та П. Дрейк, немає специфічної вичерпної дефініції грошових потоків, тому так багато плутанини щодо визначення грошових потоків, оскільки під ними розуміються як притоки грошових коштів, так і їх відтоки, а також різниця між ними, що є чистим грошовим потоком [1].

Суто на семантичному рівні грошовий потік – це кількісне вираження грошей, що має суб'єкт господарювання у конкретний момент часу, для інвестора це – очікуваний майбутній дохід від інвестицій, з позиції керівників підприємств грошовим потоком є план майбутнього руху грошових засобів тощо. У кожному випадку динаміка руху грошових коштів під-

приємства є безперервним процесом і створює грошовий потік [1].

Можна навести ще такі визначення сутності грошового потоку:

- рух ліквідних грошових коштів;
- міра ліквідності підприємства, що складається з чистого прибутку та амортизаційних відрахувань;
- рух грошей у процесі господарської діяльності;
- згідно з НП(С)БО № 1, надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів, що є, на нашу думку, найбільш повним і точним визначенням сутності грошового потоку [1].

Відповідно до М(С)БО 7 «Звіт про рух грошових коштів», поняття грошових потоків визначається як «надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів» [2].

Виходячи з цього, можемо сказати, що грошові потоки – це рух коштів, що відбувається на підприємстві внаслідок його діяльності. Поняття «грошовий потік» є узагальнюючим і складається з великої кількості різних видів потоків грошових засобів (рис. 1).

Необхідність аналізу грошового потоку полягає в тому, що він дає відповіді на такі питання:

- чи створює підприємство кошти, необхідні для придбання додаткових засобів задля подальшого розвитку;
- чи має підприємство наявні кошти для погашення боргів;
- чи достатньо у підприємства власних коштів для фінансування своєї діяльності [1].

Аналіз динаміки грошових потоків є дуже важливим для діяльності кожного підприємства, тому проведемо деякі дослідження на базі підприємства ПАТ «ФАРМАК».

Аналіз грошових потоків ПАТ «ФАРМАК» доцільно почати із загальної оцінки динаміки залишків грошових коштів на кінець періоду та чистого руху грошових коштів за звітний період, що дає можливість оцінити тенденції їх зміни та рівень абсолютної ліквідності підприємства.

Аналізуючи дані табл. 1, бачимо, що залишок грошових коштів на кінець 2018 р. порівняно з 2017 р. зріс на 56,022 тис. грн., або на 103,85%. Ця динаміка свідчить про те, що у 2018 р. підприємство підвищило рівень своєї абсолютної платоспроможності. На кінець 2019 р. порівняно з 2018 р. залишок грошових коштів також зріс на 55,517 тис. грн., або на 50,48%, також спостерігаємо підвищення рівня платоспроможності на ПАТ «ФАРМАК», що є позитивним для діяльності підприємства.

Таблиця 1

Динаміка залишків коштів та чистого грошового потоку ПАТ «ФАРМАК» за 2017–2019 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абсолютна динаміка		Відносна динаміка	
				2018/ 017 рр.	2019/ 2018 рр.	2018/ 2017 рр.	2019/ 2018 рр.
Залишок грошових коштів на кінець року	53,947	109,969	165,486	56,022	55,517	103,85	50,48
Чистий рух за звітний період	8,634	56,653	56,101	48,019	-0,552	556,16	-0,97

Джерело: складено авторами на основі джерела [5]

Рис. 1. Класифікація грошових потоків

Джерело: складено авторами на основі джерела [1]

Аналізуючи динаміку чистого руху коштів за зазначені періоди (табл. 1), бачимо, що підприємство у 2018 р. отримало у результаті господарської діяльності (всіх видів) значне збільшення чистого руху грошових коштів порівняно з 2017 р., отже, він зріс на 48,019 тис. грн., або на 556,16%. У 2019 р. чистий рух грошових коштів порівняно з 2018 р. незначно зменшився, а саме на 0,552 тис. грн., або на 0,97%.

З аналізу грошового потоку за даними річного звіту підприємства ПАТ «ФАРМАК» спостерігаємо, що на початок 2019 р. порівняно з 2018 р збільшилося надходження коштів у сумі 54,022 тис. грн., або на 96,559%, на кінець 2019 р. порівняно з 2018 р. витрачання коштів зменшилось на 157,123 тис. грн., або на 27,323%.

Чистий позитивний рух грошових коштів від операційної діяльності у звітному році порівняно з попереднім зріс на 21,658 тис. грн.; спостерігаємо відтік грошових коштів, пов'язаних з інвестиційною діяльністю, який у 2019 р. порівняно з 2018 р. незначно зменшився, а саме

на 12,361 тис. грн., а за фінансовою діяльністю витрачання звітного року перевищило минуло-річне на 34,571 тис. грн., або на 23,55%.

Така динаміка грошових потоків свідчить про недостатність надходжень від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто розвиток цих видів діяльності нині повністю забезпечується за рахунок основної діяльності.

Найбільшу питому вагу у складі додатного грошового потоку підприємства мають надходження від операційної діяльності, частка яких у 2018 р. склала 81,6%, а у 2019 р. – 78,6%, отже, спостерігаємо пріоритетність цього виду грошового потоку на підприємстві.

У 2018 та у 2019 рр. спостерігається незначна зміна надходжень від інвестиційної діяльності, а їх частка у додатному грошовому потоці складала лише 2,2%.

Надходження від фінансової діяльності за аналізований період зросли на 30 146,0 тис. грн., або на 12,9%, їх частка у додатному грошовому потоці зросла на 0,8%.

Таблиця 2

Грошові кошти підприємства ПАТ «ФАРМАК» за 2018–2019 рр.

Показник	2018 р.		2019 р.		Відхилення	
	надходження	видатки	надходження	видатки	у сумі	у %
Залишок коштів на початок року	55,947		109,969		54,022	96,559
Чистий рух коштів від операційної діяльності	836,378		858,036		21,658	2,589
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності		632,963		620,602	-12,361	-1,952
Чистий рух коштів від фінансової діяльності		146,762		181,333	34,571	23,555
Чистий рух грошових коштів підприємства	56,653		56,101		-0,552	-0,974
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів		631		584	-47	-7,448
Залишок грошових коштів на кінець року		-575,053		-417,93	157,123	-27,323

Джерело: складено авторами на основі джерела [5]

Таблиця 3

Динаміка й структура грошового потоку ПАТ «ФАРМАК» за 2018–2019 рр.

Показник	2018 р.		2019 р.		Динаміка		
	надходження	частка, %	надходження	частка, %	абсолютна	відносна, %	частки, %
Всього додаткового грошового потоку	1 365,5	100	1 475,1	100	109 610,0	8,0	
зокрема, від операційної діяльності	1 113,8	81,6	1 159,2	78,6	45 405,0	4,1	-3,0
від інвестиційної діяльності	18,1	1,3	52,2	3,5	34 059,0	188,0	2,2
від фінансової діяльності	233,6	17,1	263,7	17,9	30 146,0	12,9	0,8
Всього від'ємного грошового потоку	1 308,9	100	1 419,0	100	110 159,0	8,4	
зокрема, від операційної діяльності	277,4	21,2	301,2	21,2	23 744,0	8,6	0,0
від інвестиційної діяльності	651,1	49,7	672,8	47,4	21 698,0	3,3	-2,3
від фінансової діяльності	380,3	29,1	445,1	31,4	64 717,0	17,0	2,3

Джерело: складено авторами на основі джерела [5]

Аналізуючи динаміку від'ємного грошового потоку, бачимо, що у 2018 та 2019 рр. надходження переважає над витрачанням грошових коштів. У 2019 р. від'ємний грошовий потік порівняно з 2018 р. зріс на 110 159,0 тис. грн., або на 8,4%.

Методи розрахунку грошових потоків – це способи визначення обсягу грошових коштів на кінець звітного періоду на основі грошового обігу в операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності підприємства [2].

Розрізняють два способи визначення потоку грошових коштів у результаті основної (операційної) діяльності, а саме прямий і непрямий.

За прямого способу грошовий потік розраховують як різницю між надходженням грошових коштів та витратами, пов'язаними з їх виплатою. Цей спосіб базується на порівнянні показників ф. 3 «Звіт про рух грошових коштів», обчисленні та оцінюванні необхідних величин (абсолютних і відносних відхилень, темпів росту (приросту), питомої ваги окремих показників притоку й відтоку грошових коштів у загальному обсязі позитивних і негативних грошових потоків) за звітний період, а також оцінюванні динаміки досліджуваних показників [4].

Перевагою прямого способу є те, що він дає змогу оцінити загальні суми надходження й витрачання грошових коштів підприємства, виявити ті статті, які формують найбільші надходження й витрачання коштів.

Недоліком є те, що він не дає змоги проаналізувати вплив різних факторів на зміну залишку грошових коштів у взаємозв'язку зі зміною показників, які формують фінансові результати діяльності підприємства.

Непрямий спосіб базується на основному положенні бухгалтерського обліку про те, що активи мають дорівнювати сумі зобов'язань і власного капіталу (складовою частиною якого є прибуток), і полягає у коригуванні суми

прибутку на величину зміни поточних активів, зобов'язань та інших балансових рахунків [4].

Перевагою непрямого способу є те, що він дає змогу оцінити грошові потоки на основі лише звітності та пов'язати отриманий фінансовий результат і зміни грошових коштів за період, а також здійснити розрахунок показників зміни грошових коштів від видів діяльності, практично не використовуючи дані аналітичного обліку [4].

Недоліками цього способу є такі:

- висока трудомісткість під час складання аналітичного звіту зовнішнім користувачем;
- доцільне застосування лише табличних процесорів [5].

Важливим етапом аналізу руху грошових коштів є вивчення показників, які дають змогу встановити позитивні та негативні тенденції і відображають якість управління грошовими потоками, а також розробити необхідні заходи для оптимізації управлінських рішень.

Порівняння грошових потоків підприємства з отриманим фінансовим результатом (визначення показників рентабельності) застосовується для оцінювання ефективності використання грошових коштів (табл. 4).

Названі коефіцієнти доцільно аналізувати в динаміці, тобто розглядати їх зміну в часі щонайменше за 3 роки шляхом вираховування абсолютних та відносних відхилень.

Важливим етапом управління грошовими потоками на підприємстві є пошук шляхів їх оптимізації. Оптимізація грошових потоків – це процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов та особливостей здійснення його господарської діяльності [5].

Будь-яка компанія в ході своєї діяльності повинна прагнути до збільшення чистого грошового потоку. Перш ніж приступити до оптимізації грошового потоку, необхідно сформулювати платіжний календар, мета якого полягає в структуруванні грошових коштів. Цей доку-

Таблиця 4

Показники оцінки руху грошових коштів

Показники	Формули розрахунку	Економічний зміст
Рентабельність залишку грошових коштів	Фінансовий результат діяльності підприємства / Середній залишок грошових коштів x 100	Сума прибутку (збитку), яка припадає на 1 грн. грошових коштів, що перебувають у розпорядженні підприємства в середньому протягом періоду, що досліджується
Рентабельність витрачених грошових коштів	Фінансовий результат діяльності підприємства / Негативний грошовий потік x 100	Сума прибутку (збитку), яка припадає на 1 грн. грошових коштів, витрачених підприємством за період, що досліджується
Рентабельність грошових коштів отриманих	Фінансовий результат діяльності підприємства / Позитивний грошовий потік x 100	Сума прибутку (збитку), яка припадає на 1 грн. грошових коштів, які отримало підприємство за період, що досліджується
Рентабельність чистого грошового потоку	Фінансовий результат діяльності підприємства / Чистий грошовий потік x 100	Сума прибутку (збитку) на 1 грн. чистого грошового потоку
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	Чистий грошовий потік / (Виплати по позиках + Приріст залишків матеріальних оборотних активів + Виплати по дивідендах власникам підприємства)	Визначає достатність чистого грошового потоку, який створюється підприємством, з урахуванням потреб фінансування
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	(Чистий грошовий потік – Приріст залишків грошових коштів за період, що аналізується) / Негативний грошовий потік	Використовується для оцінювання синхронності формування різних видів грошових коштів за окремими часовими інтервалами (квартал, місяць) протягом періоду, що аналізується (рік)
Коефіцієнт ефективності грошових потоків	Чистий грошовий потік / Негативний грошовий потік	Узагальнюючий показник оцінки руху грошових коштів

Джерело: складено авторами на основі джерела [6]

мент застосовують для визначення найбільш оптимального графіка грошових потоків, які забезпечують оплату всіх необхідних зобов'язань, знижують втрати грошових коштів та уникають касових розривів.

Важливими напрямками оптимізації грошового потоку на підприємстві є облік та аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, які зображені на рис. 2.

Для забезпечення еластичності управлінської системи, тобто для здатності швидко реагувати на певні зміни, які відбуваються, та зосереджувати обмежені фінансові ресурси на життєво важливих напрямках діяльності, необхідно проводити оперативний і прогнозний аналіз.

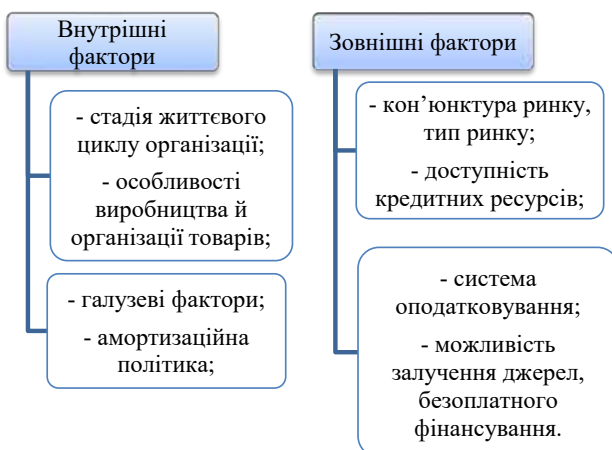

Рис. 2. Перелік внутрішніх і зовнішніх факторів оптимізації грошового потоку на підприємстві [6]

Дані прогнозного аналізу грошових потоків організації дають змогу не просто контролювати, але й передбачати майбутню поточну ситуацію. Проведення прогнозного аналізу руху грошових коштів комерційної організації дає змогу підвищувати ефективність управлінських рішень для здійснення успішної діяльності підприємства [6].

Висновки. Отже, можна зробити такі висновки. Немає специфічної вичерпної дефініції грошових потоків, а суто на семантичному рівні грошовий потік – це кількісне вираження грошей, що має суб'єкт господарювання у конкретний момент часу.

Для покращення рівня управління грошовим потоками, що забезпечить більш ефективне функціонування підприємства, необхідно вжити заходів оптимізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дебіт Г. Планування та контроль грошових потоків на підприємствах : дис. : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Київ, 2019. 243 с.
2. Коваленко С. Сутність грошових потоків та їх роль в управлінні фінансами підприємств. *Науково-технічний збірник*. 2010. № 96. С. 328–332.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів IASB від 1 січня 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text (дата звернення: 12.11.2020).
4. Литвинчук Т. Грошові потоки в системі управління підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. С. 86–90.

5. Консолідована фінансова звітність АТ «ФАРМАК» за 2019 р. URL: <https://farmak.ua/financial-statements-and-information-about-the-company> (дата звернення: 12.11.2020).
6. Стащук О., Хандучка А. Грошові потоки підприємства: суть та необхідність управління. *Молодий учений*. 2014. № 6. С. 45–47.
3. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 7 (MSBO 7). Zvit pro rukh hroshovykh koshtiv IASB vid 01.01.2012 [International Accounting Standard 7 (IAS 7). IASB Cash Flow Statement dated 01.01.2012]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text (accessed 12 November 2020).
4. Lytvynchuk T. (2019) Hroshovi potoky v systemi pravlinnia pidpriemstvom [Cash flows in the enterprise management system]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 6, pp. 86–90.

REFERENCES:

1. Debit H. (2019) Planuvannia ta kontrol hroshovykh potokiv na pidpriemstvakh [Cash flow planning and control at enterprises] (PhD Thesis), Kyiv, pp. 243.
2. Kovalenko S. (2010) Sutnist hroshovykh potokiv ta yikh rol v upravlinni finansamy pidpriemstv [The essence of cash flows and their role in financial management of enterprises]. *Kharkiv. Naukovo-tekhnichnyi zbirnyk*, no. 96, pp. 328–332.
5. Konsolidovana finansova zvitnist AT “FARMAK” za 2019 r. [Consolidated financial statements of JSC “PHARMAC” for 2019]. Available at: <https://farmak.ua/financial-statements-and-information-about-the-company> (accessed 12 November 2020).
6. Stashchuk O., Khanduchka A. (2014) Hroshovi potoky pidpriemstva: sut ta neobkhdnist upravlinnia [Cash flows of the enterprise: the essence and necessity of management]. *Molodyi uchenyi*, no. 6, pp. 45–47.